

Varför inte Maria? *Ingrid Atlestam*

Valfrid Palmgren verkade i Stockholm, var filosofie doktor, gift med en professor, jobbade på KB, hade alltså en bakgrund och en position som gav henne en viss status och möjlighet att påverka och bli lyssnad på. Vad hade hon inte kunnat åstadkomma om hon dessutom varit karl?

Maria Larsen var också en drivande biblioteks- och folkbildningsideolog, men kom från fattiga förhållanden, verkade inte i Kungliga huvudstaden utan i Göteborg, var ogift och fick aldrig chansen att studera.

Det var tack vare kontakt med Ellen Key som hon lyckades få sitt drömjobb som föreståndarinna, först på Redbergslids bibliotek, landets första kommunala biblioteksfilial 1902, och sedan på Dicksonska folkbiblioteket 1905. Då en "riktig" bibliotekarie anställdes 1932 blev hon omplacerad och åsidosatt.

I Dicksonska jubileumsskrift 1922 formulerar hon följande biblioteksvision och har det egentligen i princip sagts så mycket nytt om bibliotek sedan dess:

"Man har sagt att biblioteken äro de vuxnes skola - i skolan förvärvar man läskunnighet - men den bevaras och underhålles i biblioteken. De äro träningsbanor för vår intelligens, dit vi går för att studera, dit vi gå om vi vilja ha någon praktisk upplysning, vare sig det gäller en lagfråga eller ett sätt att halvsula skor. Alla frågor - såvitt det står i mänsklig förmåga - skall ett bibliotek giva svar på. Därför får man tillse, att inga luckor uppkomma i ett biblioteks olika avdelningar och att varje avdelning motsvarar tidens krav. Ej heller får i folkbibliotek litteratur kvarstå, som är missvisande, såsom en del föråldrade lagsamlingar och gamla upplagor. Bibliotekarien bör alltid följa med i tidens frågor och skall veta vilken litteratur, som behandlar dem - men han får sällan själv studera eller fördjupa sig i böckerna, ty det strömmar nya till allt jämt, hans

påpasslighet måste jämt stå på helspänn.

Gent emot publiken måste han stå till reds med upplysningar - icke direkt, ty han är dock ej någon ”fråga mig om allting”, men med litteraturanvisningar och han måste känna till sitt bibliotek så väl, att han har en huvudkatalog i sin hjärna, ordning och systematiseringsförmåga fordras även.

Biblioteket står öppet för barnen, som i otaliga skaror strömma dit och öppnar för dem sagans underbara värld, det står till tjänst för de studerande, som vilja ha stoff för en kria eller ett föredrag, folkbildare, föreläsare ha där sin materialgård. Genom sina väl försedda skönlitterära avdelningar med såväl äldre som yngre litteratur lämnar det förströelse åt såväl äldre som yngre. Man kan fördjupa sig i vårt lands rika litteratur, som fått ålderns patina över sig, man kan se vad dagens diktare har att säga. Man kan, då man trött kommer från dagens arbete, gå in och få en tidskrift eller man tager hem en rolig bok efter sitt kynne.

Man kan söka gångna tiders kultur, man kan se hur tiderna växla och man erfar hur revolutionerna ha uppstått, vi kunna färdas med upptäckarglädje till främmande länder, vi kunna följa människoandan i dess spekulationer över liv och död och evighet, vi kunna finna naturföretelsernas mysterier avslöjade. För snillets ljus, för mänsklig verksamhet dröja vi i vördnad, bokens ord viskar så tyst i vårt öra, vi måste vara stilla inför oss själva, vi måste ha ro och stillhet omkring oss, då läslampan kastar sitt ljus över bokens blad.

Böckerna äro så försynta, där de stå slutna i rader, de tala först till våra sinnen, då vi kalla på dem, de pocka icke på gehör, men de viska så många visdomsord i vårt öra, de giva oss uppbyggelse, de förströ oss, när vi äro missmodiga. När man kommer in i British Museums stora läsesal (världens största bibliotek i London), en stor kupolsal, gripes man av vördnad, det är så ljudlöst stilla, och här arbeta tusen hjärnor, och tiga i stillhet alla de andens skatter, som människohjärnan

tänkt, sagt och skrivit, det är så tyst i hjärnans verkstad, betingelserna för allt vetande.

Av vördnad blottar man sitt huvud, då man inträder i en kyrka - ett tempel, som människorna rest som ett uttryck för sitt sublimaste känsloliv - med samma vördnad närma vi oss ej ett bibliotek, ty det har något av alldagens liv över sig - i synnerhet om tidningsdrakarna skymma individerna - men av vördnad bör man även här blotta sitt huvud, ty mer - än i ett trossamfund - ligga här alster, som uppstått av inspirationens glöd, av intelligensens möda och i känslors olika förtoningar. Det fordras blott att man tager en bok i sin hand, slår upp den och den talar till oss. Genom sekler kan en bok viska något till oss och vi finna ett gensvar i vårt inre. Så generellt är människans tanke- och känsloliv.

Tränga vi igenom tingens yta och se vad ett bibliotek innerst är - så är det vården av livets och mänsklighetens dyraste skatter - allas vår egendom.

Vi kunna hänföras av en talares ord eller en skådespelares sanna återgivande av en mänsklig karaktär, eller musikens toner kan stämma oss till harmoni eller höja oss till ett sublimt känsloliv, allt verkar för stunden och försvinner i minnets hav, - men boken är tyst och tiger till vi själva låta den tala - då har den mycket större räckvidd, den talar till oss genom sekler och siktar framåt till kommande generationer, dess tankar kunna ligga begravda, men kunna uppstå i förnyade gestalter och påverka tusende och tusende för att föra mänskligheten framåt till nya mål.

Med Geijers ord vill jag sluta denna lilla resumé:

Det bästa åt folket

eller uttytt

Den bästa litteraturen till alla!

Mer att läsa om Maria Larsen finns bland annat iboken Männens bibliotek - en kvinnosak och i Fullbokat - Folkbibliotekens historia i Göteborg 1862 - 1997.